

Gebiedsgericht samenwerken aan natuurinclusieve landbouw

Een verkenner om de transitie te ondersteunen

Ben jij betrokken bij een samenwerking op natuurinclusieve landbouw of wil je zelf een gebiedsproces starten? Gebruik dan de verkenner voor gebiedsgericht samenwerken. Deze brengt in één oogopslag alle elementen van een gebiedsproces in beeld. De verkenner stelt je gerichte vragen die nodig zijn om in actie te komen, benoemt concrete stappen en biedt praktische tools. Je kunt de verkenner volledig doorlopen of één of meerdere elementen eruit lichten.

Leeswijzer

Navigatie interactieve pdf

Deze interactieve PDF is onderverdeeld in de volgende hoofdstukken:

- Visie & agenda
- Rol & betrokkenheid stakeholders
- Middelen
- Concrete activiteiten
- Iteratief leren
- Inspirerende praktijkvoorbeelden

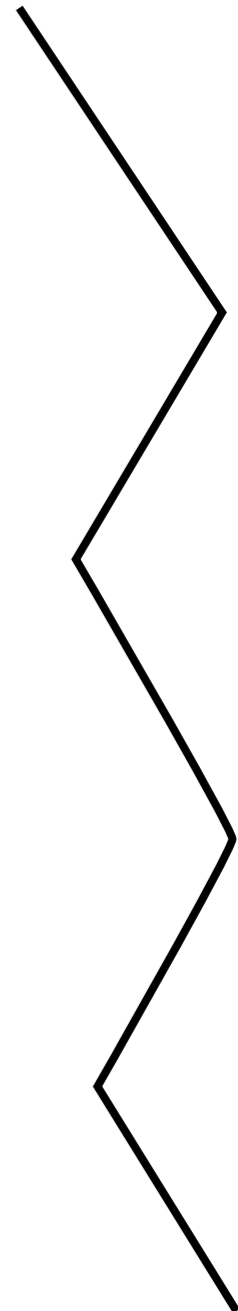

U kunt met de navigatiebalk rechts door het document navigeren en klikken op de gewenste onderwerpen.

Door te klikken op de Home-knop, rechtsonder, gaat u terug naar het beginscherm.

U kunt vanaf de balk linksonder navigeren naar de verschillende onderwerpen binnen het hoofdstuk.

Als een onderwerp uit meerdere pagina's bestaat, dan ziet u in het witte vlak rechtsonder navigatiepijlen. Hiermee kunt u binnen het onderwerp navigeren.

Intro

De verkenner om natuurinclusieve landbouw op gebiedsniveau te stimuleren

De verkenner

Het ene gebied is het andere niet. Waar initiatiefnemers in het ene gebied koersen op een gedragen visie en agenda, gaan ze in het andere direct aan de slag met verschillende activiteiten. Maar voor een succesvol proces zijn uiteindelijk de volgende gemeenschappelijke elementen cruciaal:

- een gedragen visie
- betrokkenheid en rol van stakeholders
- inzet van middelen
- activiteiten uitvoeren
- iteratief leren

De verkenner is een handig hulpmiddel dat handvatten biedt voor een gebiedsproces naar natuurinclusieve landbouw.

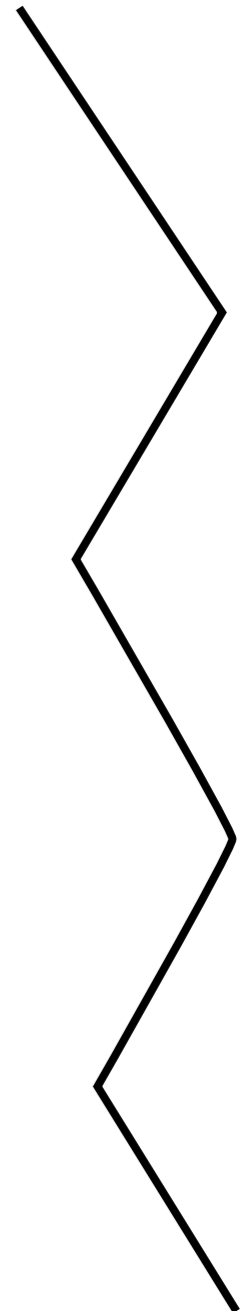
Gebruik van de verkenner

Deze verkenner brengt in een oogopslag alle elementen van een proces in een gebied in beeld en laat zien waar je staat. De verkenner:

- ❓ stelt je de kritische vragen die nodig zijn om in actie te komen in jouw gebied en benoemt concrete acties,
- 🔧 biedt suggesties voor praktische tools. Dit zijn gereedschappen die je helpen om activiteiten goed uit te kunnen voeren. Bij iedere fase staat een selectie van mogelijke tools. De lijst is zeker niet uitputtend.
- 💡 geeft inspirerende praktijkvoorbeelden.

Moet ik alles doorlopen?

Nee, dat hoeft niet. Je kunt deze verkenner van voor naar achter doorlopen om inzicht te krijgen in alle fasen van een gebiedsproces. Maar de verkenner kan ook dienen als handvat wanneer je een specifieke activiteit uitvoert of ergens in vastloopt. Het ene gebied zal verder zijn in het gebiedsproces naar natuurinclusieve landbouw dan het andere.

Achtergrond van de verkenner

De meerwaarde

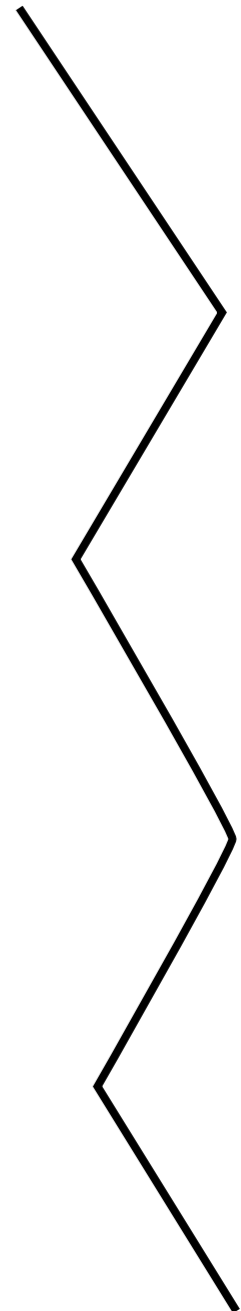
De meerwaarde van de verkenner zit hem in regelmatig reflecteren op het proces. 'Regelmatig reflecteren ondersteunt alle betrokkenen in een gebiedsproces om met complexe situaties om te gaan. Het geeft duiding aan het eigen handelen en stimuleert de bewustwording van de doelstellingen die men wenst te bereiken.¹ Dit sluit aan bij de methodiek van de Leercyclus van Kolb.

Leercyclus van Kolb

De Amerikaanse psycholoog David Kolb onderscheidt binnen zijn Leercyclus vier fasen in leren uit de ervaringen die iemand heeft opgedaan. Op basis van die ervaring vindt reflectie plaats. De reflectie is de basis om inzicht te verkrijgen en verbeterpunten te formuleren. De vier fasen volgen logisch op elkaar: je maakt iets mee (ervaring), overdenkt daarna je ervaringen (reflectie) en veralgemeniseert die (inzicht). Je bedenkt vervolgens een aanpak waarmee je een overeenkomstige gebeurtenis tegemoet kunt treden (experimenteren). Als je die nieuwe aanpak, dat geleerde gedrag, daadwerkelijk gebruikt, doe je weer nieuwe ervaringen op (concrete ervaring) waarover je weer nadenkt (reflectie), zodat je nieuwe inzichten krijgt (inzicht).²

¹ www.link.springer.com/chapter/10.1007/978-90-368-1030-2_20

² www.edepot.wur.nl/90486

Visie & agenda

'We zijn begonnen met het gebiedsplan om nieuwe aanpak en energie te brengen in het bestaansrecht van Stichting Duinboeren, namelijk het behoud van economisch sterke en generatiebestendige melkveebedrijven en andere grondgebonden activiteiten rond de schil van het Nationaal Park.'

Henk Antonissen (Duinboeren)

Een visie geeft richting. Is er een (langetermijn)visie voor het gebied aanwezig? Nog niet, dan ...

Actie

- Zorg dat je een visie formuleert en laat je inspireren door toekomstbeelden.
- Zorg dat je hier voldoende stakeholders en meedenkers bij betreft.

Zijn er doelstellingen voor de korte termijn vastgesteld en is er een agenda?

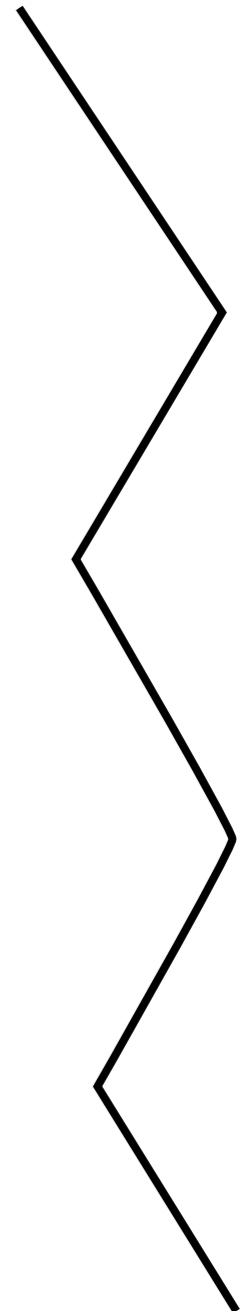
Actie

- Formuleer duidelijke doelstellingen en stel een agenda vast waarin je thema's of acties benoemt om de visie te realiseren.

Is de visie zichtbaar en toegankelijk gemaakt in het gebied?

Actie

- Communiceer over je visie, bijvoorbeeld via sociale media of zet hem op een website of in een nieuwsbrief.

‘Ons doel is de verbinding te maken tussen natuur en landbouw. Uit de geschiedenis van Nederland zie je dat daartussen gewoon een heel grote scheiding is. De natuurorganisaties denken anders dan boeren. Dat heeft ook een heleboel tijd gekost, maar ik denk dat wij daar wel stappen in hebben gemaakt.’

Martin Woestenburg (Heideboerderij)

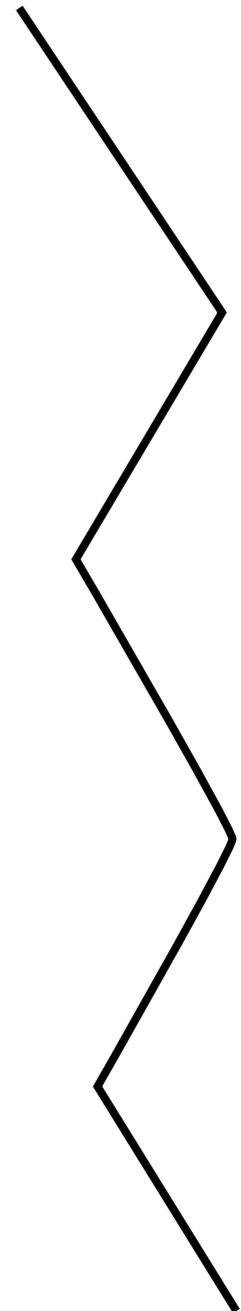

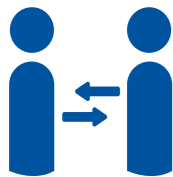
Inspiratie voor toekomstbeelden

- Mogelijke toekomstbeelden natuurinclusieve landbouw
- Natuurinclusieve landbouw: van niches naar mainstream
- De maatschappelijke dialoog voeren
- Van A naar Biodiversiteit

Doelstellingen en agenda op korte termijn vaststellen

- Backcasten
- RIO aanpak

Betrokkenheid & rol van stakeholders

‘Samenwerken is eigenlijk voor de boeren een groot goed geworden. Niet alleen met Natuurmonumenten, Brabants Landschap, maar ook met de gemeente of met waterschappen of met de provincie. Dat heeft geresulteerd in het opzetten van een initiatief: de gebieds-onderneming, waarbij we die samenwerking nog veel verder hebben doorgezet met de partners in het gebied en die we met een soort convenant aan ons verbonden hebben.’

Henk Antonissen (Duinboeren)

Zorg dat je alle belangrijke partijen en actoren betreft in het gebiedsproces

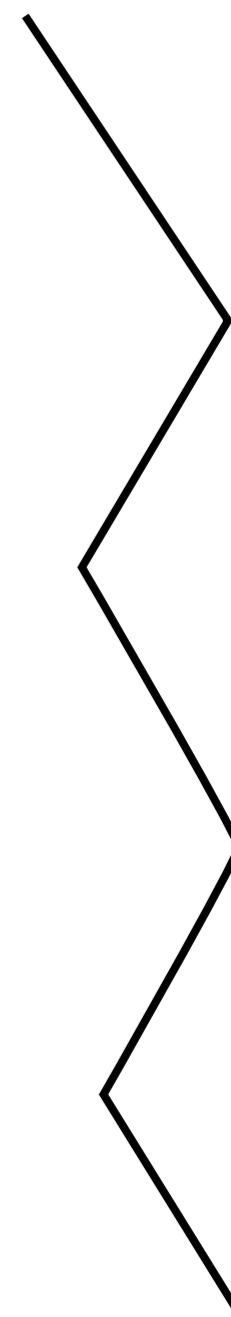
Actie:

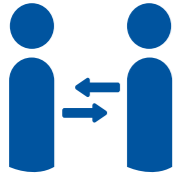
- Breng het netwerk in kaart. Welke partijen en actoren kunnen erbij betrokken worden en welke missen nog? Denk aan bedrijven, maatschappelijke organisaties, overheden, onderzoek, onderwijs, adviesbureaus, burgers, boegbeelden et cetera. Zij kunnen bijdragen aan de draagkracht en slagkracht om het gebiedsproces verder uit te rollen.

Verwachtingen afstemmen is belangrijk om samen een resultaat te behalen. Wat zijn de verwachtingen van iedere deelnemer?

Actie:

- Breng de verwachtingen van de partijen en de voorwaarden waaronder ze mee willen doen in kaart. Met welk resultaat is iedere betrokkene tevreden?
- Maak duidelijk wat ieders rol is in de samenwerking. Wie pakt wat op, welke taken en met welke verantwoordelijkheden?

‘Het valt natuurlijk iedereen op dat ik hier zo bevlogen mee bezig ben. Daardoor heb ik, denk ik, een ander netwerk dan de gemiddelde boer. Ik ken heel veel mensen van natuurorganisaties, vogelaars, enzovoorts, en die komen automatisch veel bij je over de vloer. Je hoort daar weer dingen dat je denkt: hé, dat kan ik ook toepassen in mijn bedrijf, dat is dus geweldig interessant. Zo gaat zo’n bal rollen.’

Peter Harry Mulder (Boerenbuitengebied)

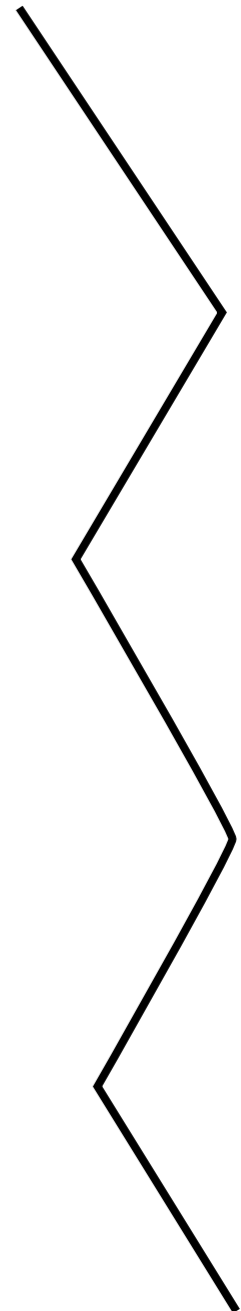

Het netwerk in kaart brengen

- Netwerkgereedschap voor vrije actoren Methoden en technieken om netwerken succesvol te begeleiden, pagina 13, netwerkanalyse.
- Syllabus Werken met Netwerken, pagina 15, netwerkanalyse.

Actoren in beweging brengen, welke en wanneer

- Netwerkgereedschap voor vrije actoren Methoden en technieken om netwerken succesvol te begeleiden, pagina 17, de innovatiespiraal en pagina 33, de veranderdriehoek.
- Syllabus Werken met Netwerken, pagina 9, de innovatiespiraal en pagina 33, de veranderdriehoek.

Middelen

‘De partnerschapovereenkomst houdt in dat we afspreken dat we dingen met elkaar doen, dat we elkaar exposure geven, maar dat wij de lead hebben in de data die we delen, dat ook een verwerkingsovereenkomst achter ligt: wat mag je met data van boeren en wat niet? En bijvoorbeeld Vitens en het Waterschap WRIJ geven ook gelabeld geld om projecten te initiëren.’

John Koeleman (Vereniging Vruchtbare Kringloop Achterhoek)

Welke middelen zijn nodig om het initiatief verder te brengen?

Actie:

- Denk niet alleen aan geld, maar ook aan tijd, kennis en onderling vertrouwen.
- Zorg dat er middelen zijn om op te starten en om duurzaam te blijven bestaan.
- Een groter wordend initiatief vraagt om vastlegging van middelen en onderlinge verantwoording hierover. Wellicht is het handig om iemand een formele rol te geven.

Welke middelen zijn beschikbaar?

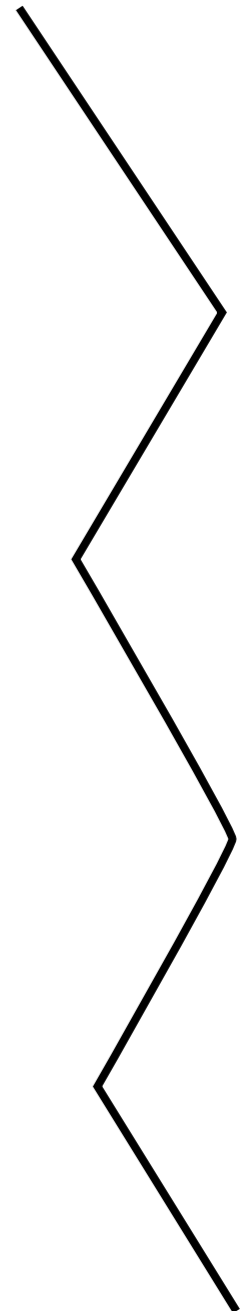
Actie:

- Zoek binnen het initiatief en daarbuiten.
- Breng in kaart wie wat kan inbrengen, bijvoorbeeld tijd, kennis, geld.

Welke middelen kom je nog tekort?

Actie:

- Ga gericht op zoek, afhankelijk van waar het knelpunt zit: geld, tijd, kennis.
- Overweeg activiteiten te schrappen of uit te stellen.

‘Er is een Europese subsidie verkregen voor Veldleeuwerik, om het initiatief te gaan opschalen met als eindproduct een handboek “Wat is duurzame akkerbouw?”’

Hedwig Boerrigter (Stichting Veldleeuwerik)

Mogelijke verdienmodellen

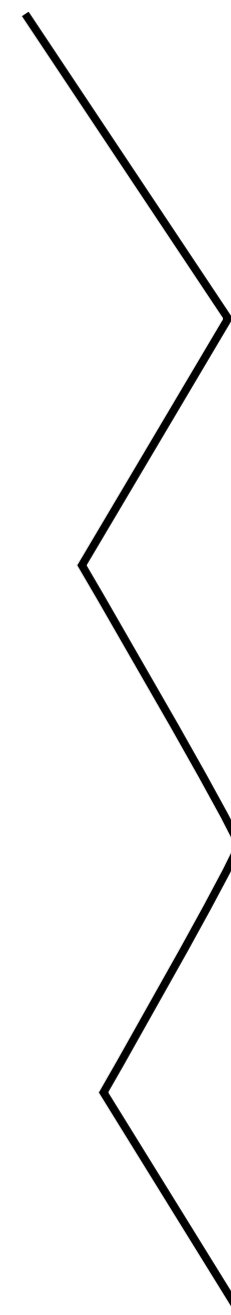
- [Voorbeelden natuurinclusieve verdienmodellen](#)

Overzicht financiering van duurzame landbouw

- [Financiering voor duurzame landbouwbedrijven](#)

Kennisbronnen voor functionele agrobiodiversiteit, natuurinclusieve landbouw, bodemgezondheid, agrarisch natuurbeheer

- [Kennisdossier Functionele agrobiodiversiteit](#)
- [Kennisdossier Natuurinclusieve landbouw](#)
- [Kennisdossier Bodemgezondheid](#)
- [Kennisdossier Agrarisch natuurbeheer](#)

Concrete activiteiten

‘Wij maken voor ieder bedrijf dat natuurinclusief wil gaan boeren een doorloopplan. In dat doorloopplan beschrijven we zijn aspiraties, zijn passie, zijn drive om bepaalde dingen te veranderen. Dit staat puntsgewijs benoemd op de onderdelen bodem, water, biodiversiteit en landschap. Dus men kan dan zien in zo’n plan wat die boer allemaal biedt en wat de boer terug wil hebben.’

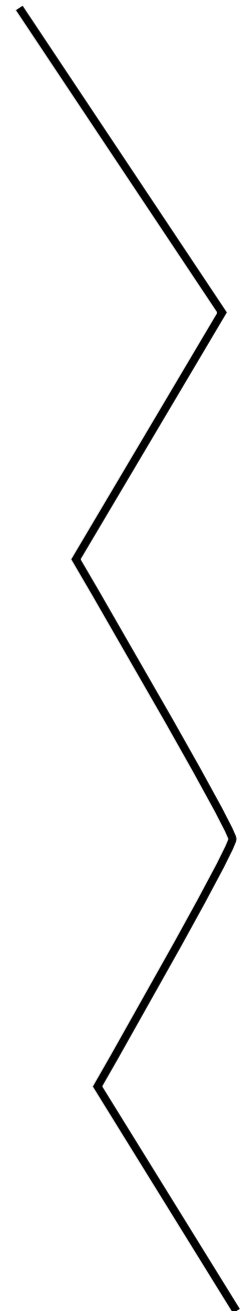
Henk Antonissen (Duinboeren)

Worden er concrete natuurinclusieve activiteiten of projecten uitgevoerd in het gebied? Nog niet of beperkt, dan ...

Actie:

- Formuleer concrete activiteiten die bijdragen aan de gebiedsvisie en de agenda en doelstellingen.
- Formuleer waar je de activiteit op richt: het doel, met wie je het gaat doen, wat voor middelen je daarvoor nodig hebt en hoe je het gaat uitvoeren. Hiervoor biedt de Canvas-tool houvast.
- Maak deze concrete activiteiten zo SMART (Specifiek, Meetbaar, Acceptabel, Realistisch en Tijdsgebonden) mogelijk.

'Ik denk dat een acht of negental studiegroepbegeleiders de studiegroepen ondersteunden. Dus die kregen de uitslag van de KringloopWijzer van de groep boeren en daar mochten ze zelf meeanalyseren en dan vulden ze er een middag mee. De ene keer haalden we er specialisten bij en een andere keer die vaste studiegroepbegeleiders.'

John Koeleman (Vereniging Vruchtbare Kringloop Achterhoek)

Inspirerende voorbeelden, zelf inzicht krijgen in concrete activiteiten en het uitwerken van concrete activiteiten

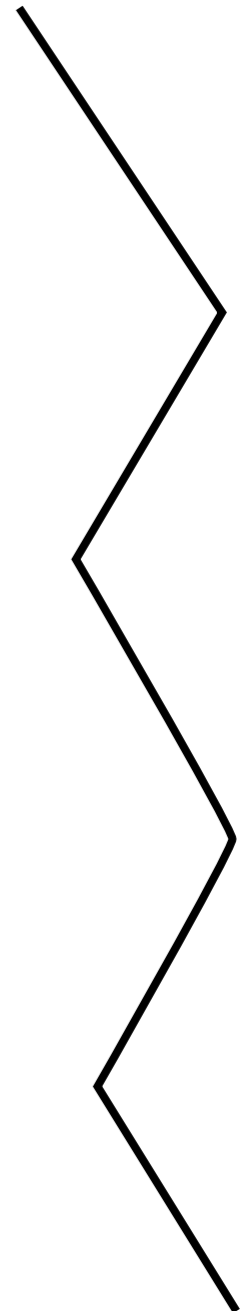
- Stap voor stap naar activiteit met bijbehorend verdienmodel: Canvas methodiek en Natuurinclusieve verdienmodellen.

Praktische natuurinclusieve maatregelen en cijfers

- Natuurinclusieve bedrijfsvoering; Praktische maatregelen en cijfers voor akkerbouw en melkveehouderij
- Mogelijke maatregelen voor natuurinclusieve landbouw
- Handboek groenbemesters

Zo concreet en helder mogelijk definiëren

- SMART

Iteratief leren

‘Sterk punt is dat je aan de samenleving laat zien: er is zoveel meer mogelijk dan wat er nu gebeurt. Dat spreekt en er is gebleken dat mensen dat ook zien: verrek, dat is toch geweldig mooi.’

Peter Harry Mulder (Boerenbuitengebied)

Iteratief leren bouwt structureel voort op de opgestoken lessen en ervaringen om het gebiedsproces te verbeteren. Hieronder valt veelvuldig met elkaar communiceren, evenals samenwerken of nieuwe kennis inbrengen. Iteratief leren draagt zo bij aan het versterken en versnellen van een gebiedsproces.

Worden de successen en verbeterpunten van het gebiedsproces in beeld gebracht?

Actie:

- Organiseer regelmatig een evaluatiemoment of bijeenkomst met zo veel mogelijk betrokkenen. Breng met alle betrokkenen in kaart: wat is er behaald, wat ging goed en wat kan beter en wat kan een ieder hieraan bijdragen? Denk zowel aan de inhoud als aan het proces. Een leergeschiedenis opstellen kan hierbij behulpzaam zijn of vraag het aan de betrokkenen.

Wordt er geleerd binnen het gebiedsproces?

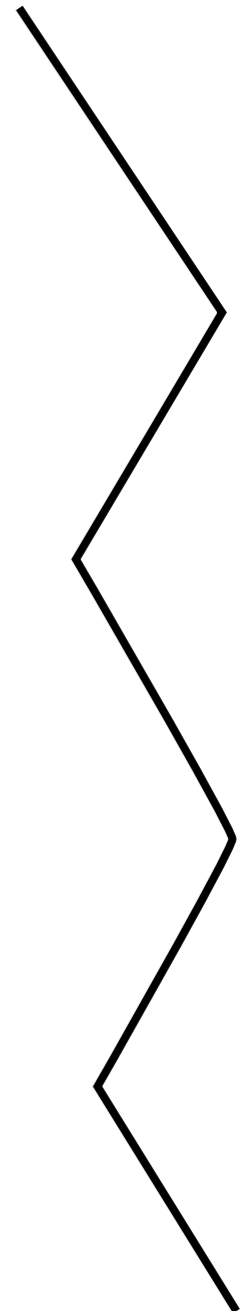
Actie:

- Omschrijf het resultaat, de opgedane kennis en geleerde lessen van het gebiedsproces.
- Maak een vergelijking tussen de verwachtingen en wat het gebiedsproces concreet heeft opgeleverd.
- Vertaal de leerervaringen naar concrete acties voor de komende tijd. Wat moet er zeker weer gebeuren, wat moet er extra gebeuren of anders?

Worden de resultaten/kennis/geleerde lessen gedeeld met anderen?

Actie:

- Zorg dat gevonden resultaten/kennis/geleerde lessen worden benut door anderen in het gebied of erbuiten door hierover te communiceren. Dit kan onder andere via een eigen website, een nieuwsbrief of sociale media. Dan zien zij dat het werkt en ontstaan er weer nieuwe initiatieven.

“Van meet af aan was duidelijk dat niks werd opgelegd; het was een zoektocht. Later noemden we dat de bottom-up-cultuur, boeren die zelf met elkaar gingen verkennen. Die hadden elkaar nodig als een soort intervisiegroep, zo mag je het bijna wel noemen, want de een deed het zus en de ander deed het zo. Ze leerden van elkaar. Het was een continu doorlerende studiegroep op verduurzaming.”

Hedwig Boerrigter (Stichting Veldleeuwerik)

Successen en verbeterpunten in beeld brengen

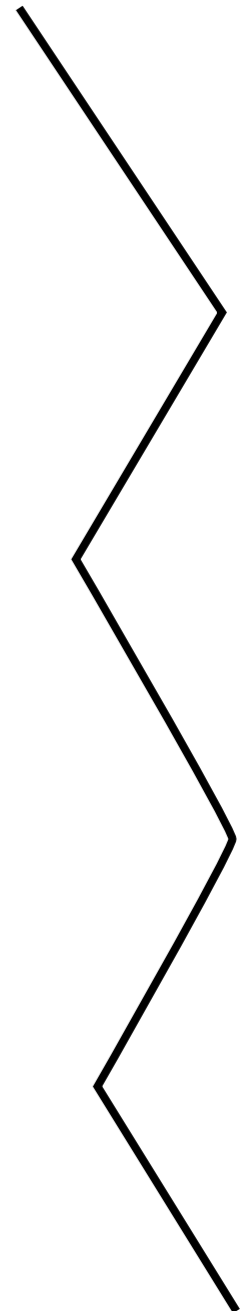
- Netwerkgereedschap voor vrije actoren Methoden en technieken om netwerken succesvol te begeleiden, pagina 37, Coherentiecirkel, pagina 49, Tijdlijnmethode.
- Syllabus Werken met Netwerken, pagina 9, de innovatiespiraal en pagina 33, de veranderdriehoek.

Leren van elkaar

- Netwerkgereedschap voor vrije actoren Methoden en technieken om netwerken succesvol te begeleiden, pagina 51, Leergeschiedenis.

Reflectie en actie

- Reflexieve monitoring.

Inspirerende praktijkvoorbeelden

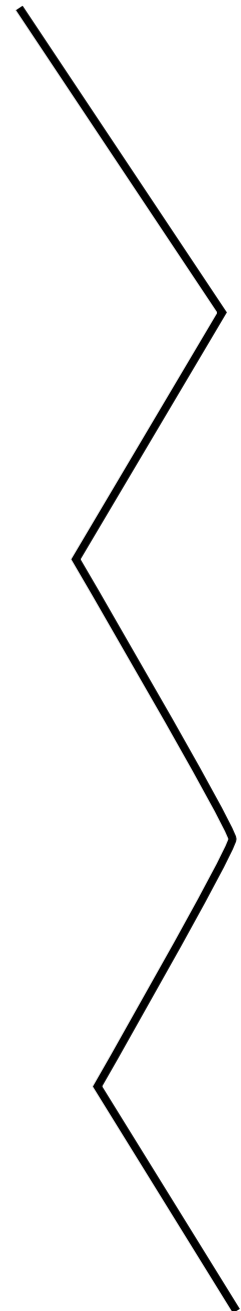
De Werkgroep Boerenbuitengebied is in 2015 opgericht door akkerbouwer Peter Harry Mulder en partner Eline in Muntendam. In deze werkgroep werken ze met mensen uit de omgeving samen aan het verrijken van het akkerlandschap in het buitengebied van Muntendam. Het akkerbouwbedrijf werkt op natuurinclusieve wijze in een omgeving met veel gangbare akkerbouw.

De Stichting Overlegplatform Duinboeren, oftewel de Duinboeren, is opgericht in 1992. Met de vormgeving van het Nationaal Park Loonse en Drunense Duinen rond 1995 braken voor de agrarische ondernemers rond het park onzekere tijden aan. De consequenties van deze ontwikkelingen waren onduidelijk. Voor een aantal agrarische ondernemers was dit aanleiding om zich te verenigen.

In 2002 begon Heineken samen met Agrarische Unie en tien akkerbouwers uit Flevoland onderzoek naar de mogelijkheid van duurzame gerstteelt en duurzame landbouw. De studiegroep boeren had de gedachte dat zij de bodem iets moesten teruggeven om hun bodem goed te houden. 'Als wij over dertig jaar nog steeds hier willen boeren, en onze kinderen, dan zullen we iets moeten doen.

In de Heideboerderij werken natuurbeheerders, schaapherders, boeren, streekgebonden bedrijven en bewoners samen aan integraal landschapsbeheer dat natuurbeheer combineert met extensieve landbouw. Sinds 2015 werkt een kleine club mensen aan de ontwikkeling van diverse pilots met de Heideboerderij in Nederland, in samenwerking met wisselende coalities van boeren, natuurorganisaties, landgoederen, mkb-ondernemers en maatschappelijke organisaties.

In 2014 ging de Vruchtbare Kringloop Achterhoek en Liemers (VKA) van start. Belangrijke kaders binnen het project zijn verbetering van de bodem- en waterkwaliteit en een betere benutting van nutriënten, met de KringloopWijzer als basis. Door de inzet van studie- en kennisgroepen streeft het initiatief naar winst voor zowel de boer als het milieu. Het project werd ondersteund door verschillende financiers: Vitens, het waterschap, de provincie, LTO Noord, ForFarmers en Rabobank.

CASUS Boerenbuitengebied Muntendam

Wat is het initiatief?

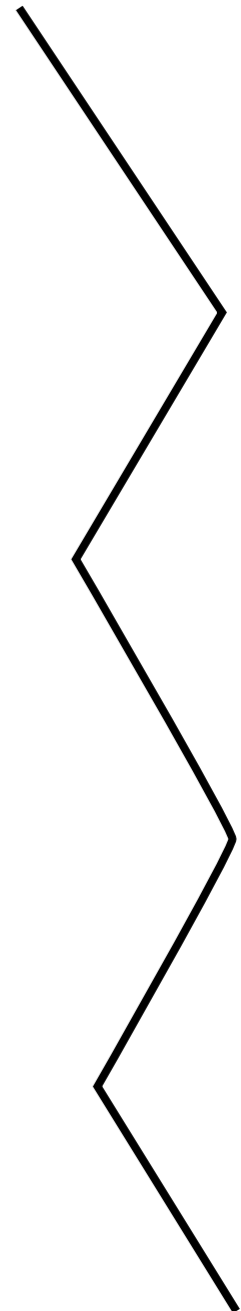
De Werkgroep Boerenbuitengebied is in 2015 opgericht door akkerbouwer Peter Harry Mulder en partner Eline in Muntendam. In deze werkgroep werken ze met mensen uit de omgeving samen aan het verrijken van het akkerlandschap in het buitengebied van Muntendam. Het akkerbouwbedrijf werkt op natuurinclusieve wijze in een omgeving met veel gangbare akkerbouw. De werkgroep plant struweel aan op openbare terreinen in de omgeving en onderhoudt dit. Ook doet ze het natuurvriendelijk beheer van wegbermen. Door de activiteiten van de werkgroep nemen de aantallen vogels, insecten en planten in het gebied toe, wat heel goed past bij het natuurvriendelijke beheer op het akkerbouwbedrijf van Peter Harry en Eline.

Hoe pakten ze het aan?

De invoering van natuurinclusieve landbouw op het akkerbedrijf Mulder volgde niet een vooropgesteld plan. Het was meer een aaneenschakeling van experimenten en leren door te doen. Zo waren bijvoorbeeld de akkerranden in het verleden veel smaller dan tegenwoordig. De gewassen worden nu geteeld in stroken van 27m breed. Tevens zijn ze van een meer op controle gericht systeem naar een weerbaarder adaptief systeem gegaan. De ligging in een ecologisch arme omgeving hielp daarbij niet echt mee. Het bedrijf ligt niet in de directe omgeving van door de provincie aangewezen natuurgebieden en kwam daardoor niet in aanmerking voor deelname aan het collectieve agrarische natuurbeheer. Uiteindelijk is het wel gelukt om samen met vrijwilligers en met financiële steun van de provincie meer ruigte en struweel in de omgeving van het bedrijf aan te leggen, met mooie resultaten zoals de mogelijke terugkeer van de grauwe klauwier die al in het gebied is gesignaleerd. Verder ondersteunen ook Natuurmonumenten, Landschapsbeheer Groningen, Werkgroep Grauwe Kiekendief, Vlinderstichting Nederland en de Vogelbescherming Nederland het initiatief.

Buitengebied Muntendam

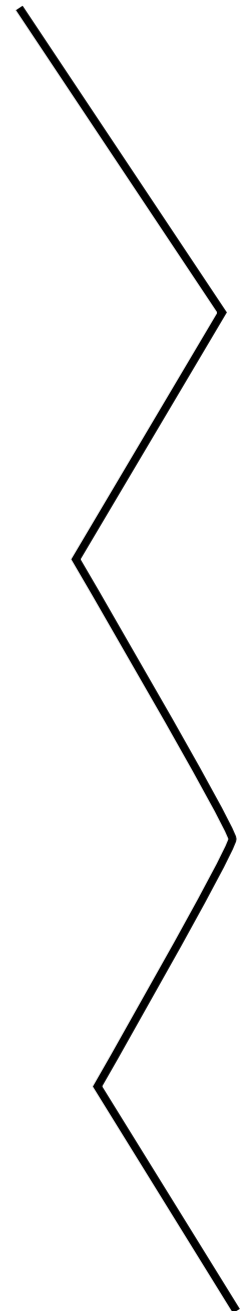

Wat is ervan geleerd?

Peter Harry zou alles weer op dezelfde manier aanpakken, want het waren logische stapjes die andere kansen creëerden en die allemaal aan hetzelfde doel bijdroegen. Hij zou anderen aanraden om met een kleine stap te beginnen en als je gemotiveerd raakt in een bepaalde richting vervolgstappen te zetten. Daarnaast vinden zowel Peter Harry als Eline samenwerking in het gebied heel belangrijk. Een initiatief om een gebied te ontwikkelen staat veel sterker als boeren, provincies, gemeenten, burgers en andere partijen samenwerken en er gezamenlijk achter staan. Doorgaan met experimenteren en onderzoek, bijvoorbeeld op monitoring van de biodiversiteit of naar de werking van biostimulanten en bodemverbeteraars is heel belangrijk. Als laatste vindt Peter Harry het van belang om het initiatief te toetsen in de praktijk. Als het werkt en je kunt dat laten zien, is de drempel om het op te pakken en breder uit te rollen in de praktijk lager.

Buitengebied Muntendam

CASUS Duinboeren

Wat is het initiatief?

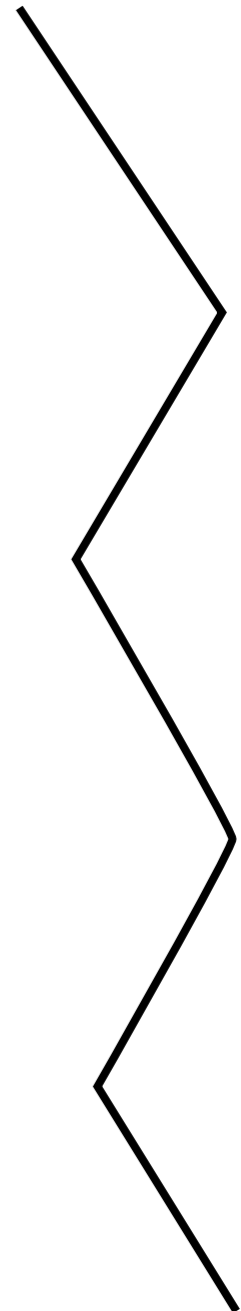
De Stichting Overlegplatform Duinboeren, oftewel de Duinboeren, is opgericht in 1992. Met de vormgeving van het Nationaal Park Loonse en Drunense Duinen rond 1995 braken voor de agrarische ondernemers rond het park onzekere tijden aan. De consequenties van deze ontwikkelingen waren onduidelijk. Voor een aantal agrarische ondernemers was dit aanleiding om zich te verenigen. Met het aantal boeren dat zich bij deze eerste groep heeft aangesloten, is de groep uitgegroeid tot ruim 170 en de stichting heeft zich ontwikkeld tot een volwaardige professionele organisatie. De stichting heeft een dagelijks bestuur en een algemeen bestuur en het projectbureau Duinboeren fungeert als secretariaat.

Hoe pakten ze het aan?

De Duinboeren begonnen met het gebiedsplan om nieuwe aanpak en energie te brengen in het bestaansrecht van Stichting Duinboeren: het behoud van economisch sterke en generatiebestendige melkveebedrijven en andere grondgebonden activiteiten rond de schil van het Nationaal Park. De Duinboeren klopten aan bij de provincie, die de melkveehouderij, als beheerder van het landschap, graag wilde behouden in de schil van het Nationaal Park. De provincie hielp voor de eerste vijf jaar financiële middelen te regelen vanuit een privaat fonds. De doelstelling is om natuur te realiseren, niet alleen in (de randen van) het natuurgebied, maar ook op de eigen kavels.

Duinboeren

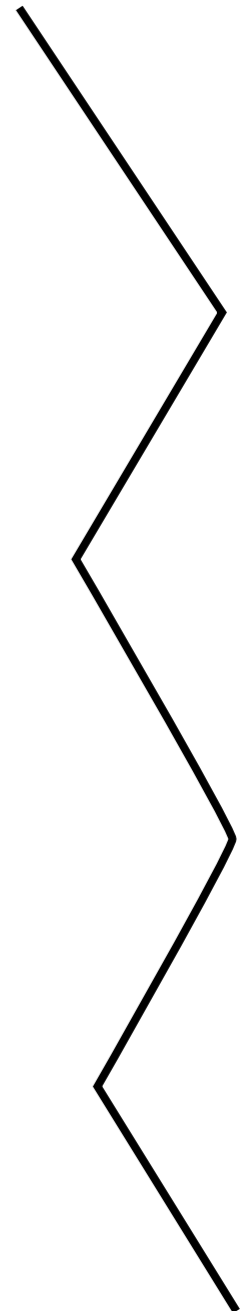

Wat is ervan geleerd?

De Duinboeren zijn met open vizier de gesprekken aangegaan met het Nationaal Park, Natuurmonumenten en het Brabants Landschap, over waar ze elkaar zouden kunnen versterken. Dit resulteerde in een goede samenwerking met de natuur- en landschapsorganisaties, waarbij de Duinboeren zich onder meer verdiepten in het beheer van de bodem en de biodiversiteit. Het uitgangspunt was niet om de melkveehouderij of de intensieve veehouderij te vergroten, maar om na te gaan wat er binnen de visie en het gebied past.

Duinboeren

CASUS Veldleeuwerik

Wat is het initiatief?

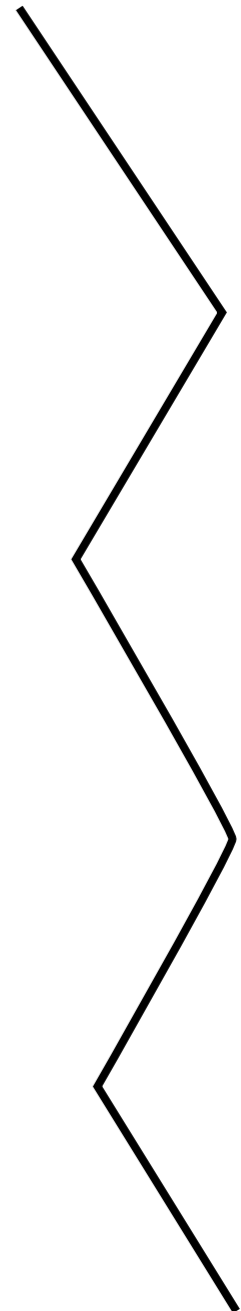
In 2002 begon Heineken samen met Agrarische Unie en tien akkerbouwers uit Flevoland onderzoek naar de mogelijkheid van duurzame gerstteelt en duurzame landbouw. De studiegroep boeren had de gedachte dat zij de bodem iets moesten teruggeven om hun bodem goed te houden. 'Als wij over dertig jaar nog steeds hier willen boeren, en onze kinderen, dan zullen we iets moeten doen. Wij moeten meer marktgericht werken en duurzaamheid speelt daarin een belangrijke rol.' Dit leidde in 2006 tot de oprichting van de Stichting Veldleeuwerik door Heineken samen met boeren, Cargill, CSM, Gebroeders van Lier, Unilever en McCain. Het kerndoel van de stichting was om de bodemkwaliteit en -vruchtbaarheid te behouden.

Hoe pakten ze het aan?

Samen ontwikkelden ze tien indicatoren en begonnen ze een zoektocht naar duurzame productie. Elk jaar maakten de telers een duurzaamheidsplan met activiteiten om hun duurzaamheid te verhogen op basis van die tien indicatoren. Verder was iedere boer lid van een regiogroep, die minstens acht keer per jaar bijeenkwam. Samen ontwikkelden ze een handboek. Door het belang van de verschillende partijen breidde het initiatief verder uit en schaalden ze stap voor stap op tot een nationale organisatie. Gaandeweg kwamen er meer wensen vanuit de overheid en het bedrijfsleven voor een certificeringssysteem, met het achterliggende idee dat via het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) een vergoeding verkregen kon worden voor duurzame bedrijven. Eind 2019 is de stichting officieel gestopt vanwege gebrek aan financiering, maar enkele studiegroepen bleven actief.

Veldleeuwerik

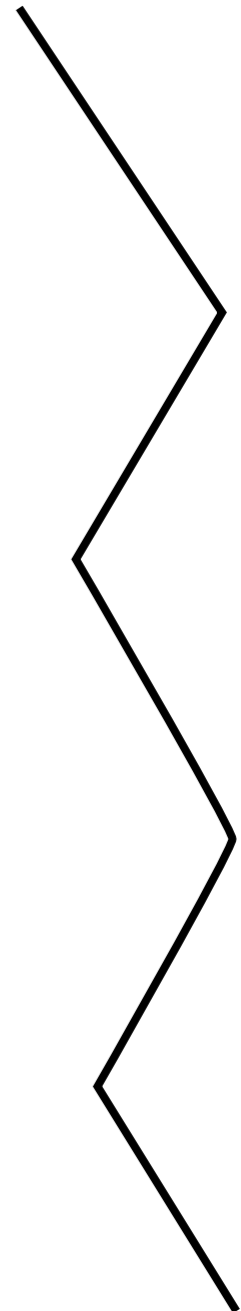

Wat is ervan geleerd?

Achteraf kwam het beseft dat ze nooit voor certificering hadden moeten kiezen. Want vanaf dat moment ging het systeendenken voor het netwerkdenken. Certificeren wekte verwachtingen die nooit waargemaakt zijn. Het advies is daarom: sluit aan bij het bottom-up-proces, leer van boeren en steun boeren die gezamenlijk kennis willen ontwikkelen en zorg dat deze kennis verspreid wordt. De marktpartijen en de ketenpartijen blijven hierbij wel nodig, want zij zijn de ogen en oren van hoe de markt zich ontwikkelt.

Veldleeuwerik

CASUS Heideboererij

Wat is het initiatief?

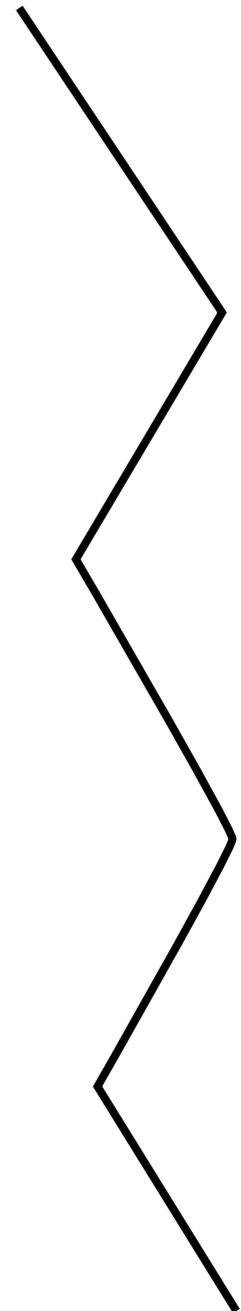
In de Heideboerderij werken natuurbeheerders, schaapherders, boeren, streekgebonden bedrijven en bewoners samen aan integraal landschapsbeheer dat natuurbeheer combineert met extensieve landbouw. Sinds 2015 werkt een kleine club mensen aan de ontwikkeling van diverse pilots met de Heideboerderij in Nederland, in samenwerking met wisselende coalities van boeren, natuurorganisaties, landgoederen, mkb-ondernemers en maatschappelijke organisaties.

Hoe pakten ze het aan?

De initiatiefnemers voerden in de beginjaren tientallen gesprekken met potentieel geïnteresseerden over hoe het concept van de Heideboerderij in de praktijk gebracht kan worden. Verschillende regio's ontvingen het concept goed, waarna diverse pilots zijn opgestart. Ondanks de positieve ontvangst liep de uitvoering echter vaak stuk op het feit dat de Heideboerderij een totaalconcept is en dat zowel het (provinciaal) beleid als de financieringsstromen heel sectoraal zijn georganiseerd. De schotten bij de provincie zorgen er onder andere voor dat de financiering steevast een heikel punt is. Vanwege de integraliteit vallen de Heideboerderijprojecten zelden volledig onder één specifiek thema. Bovendien is er vaak cofinanciering vereist bij de financiering van projecten en verwachten beleidsmakers dat de agrarische sector en natuurorganisaties ook een deel van de transactiekosten voor hun rekening nemen.

Heideboererij

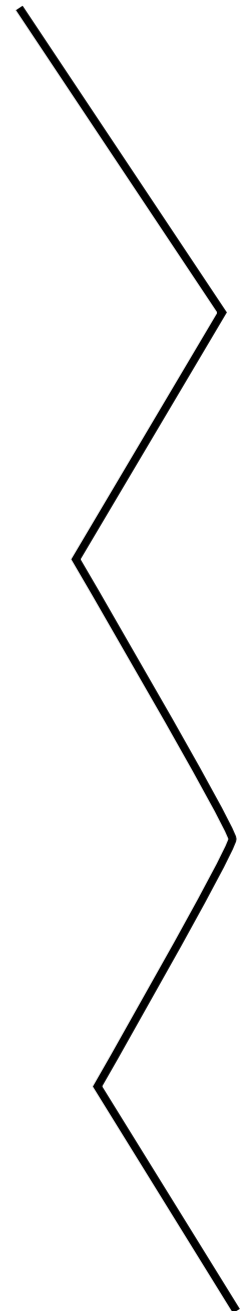

Wat is ervan geleerd?

De Heideboerderij had niet de mogelijkheden om een goede communicatie en marketing op te zetten. De initiatiefnemers steken daarbij de hand in eigen boezem: ze hebben niet goed en expliciet kunnen opschrijven wat nu precies hun visie en actieplan was, simpelweg omdat ze daar geen tijd voor hadden. Hadden ze dat wel gedaan, dan was de boodschap van de Heideboerderij waarschijnlijk duidelijker overgekomen. Ook was het achteraf gezien beter geweest om bijvoorbeeld na de eerste twee jaar de pijlen te richten op één of twee locaties, in plaats van pilotprojecten te ondersteunen verspreid in heel Nederland. Verder hadden ze bij de Heideboerderij ook meer kunnen halen uit het netwerk van wetenschappers, beleidsmakers en beheerders die hen graag wilden ondersteunen bij de ontwikkeling van dit project. Door de verdeling van hun aandacht over al die verschillende pilots kwam dat niet helemaal uit de verf.

Heideboerderij

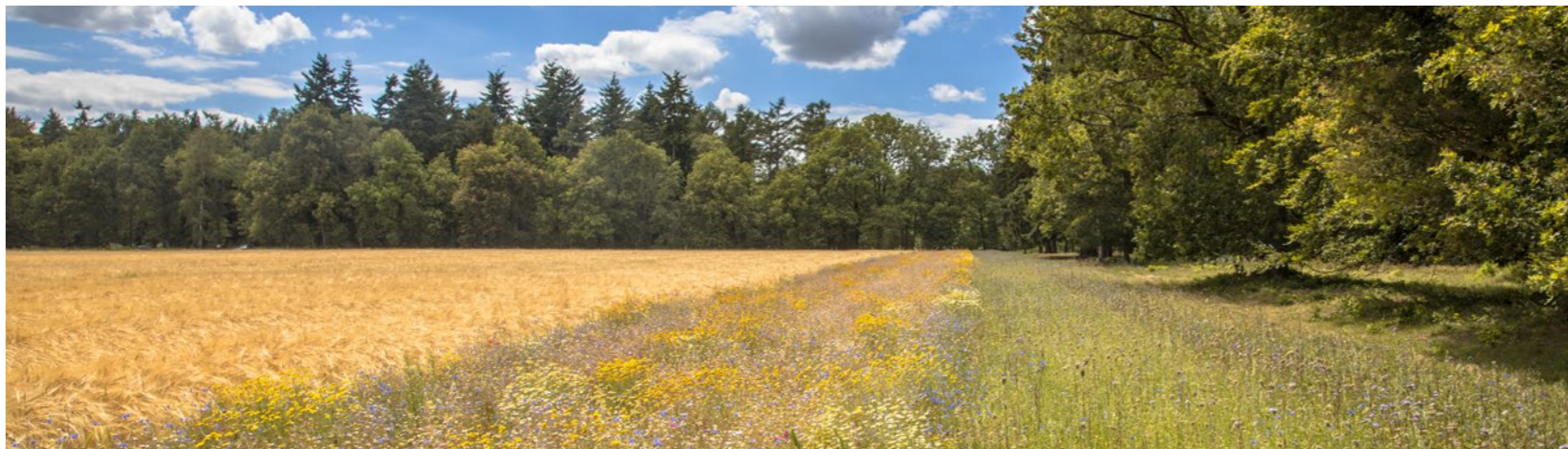
CASUS Vruchtbare kringlopen Achterhoek en Liemers

Wat is het initiatief?

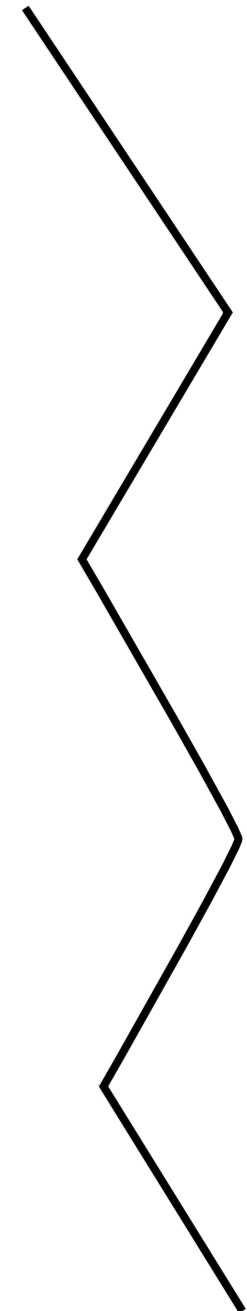
In 2014 ging de Vruchtbare Kringloop Achterhoek en Liemers (VKA) van start. Belangrijke kaders binnen het project zijn verbetering van de bodem- en waterkwaliteit en een betere benutting van nutriënten, met de KringloopWijzer als basis. Door de inzet van studie- en kennisgroepen streeft het initiatief naar winst voor zowel de boer als het milieu. Het project werd ondersteund door verschillende financiers: Vitens, het waterschap, de provincie, LTO Noord, ForFarmers en Rabobank. Daarnaast betaalden de deelnemende boeren contributie voor lidmaatschap. Na een aantal jaren hield de VKA op als project en is het omgevormd naar een boerenvereniging, die door boeren wordt aangestuurd. De vereniging raakte in de loop der tijd financiële partners kwijt, maar verwierf ook weer nieuwe partijen als Eurofins, Zone.college, Groenkracht en Countus.

Hoe pakten ze het aan?

Aangevoerd door twee gepassioneerde visionairs had het project binnen korte tijd 250 deelnemers, die onder begeleiding van adviseurs met elkaar aan de slag gingen in studie- en kennisgroepen. Deelnemen biedt de mogelijkheid om wat te leren, en ook om ervaringen en data met collega's te delen. Door dingen gewoon in de praktijk uit te proberen en te ervaren (dat het wel kan) verandert het bewustzijn van de boeren. De aanpak is dus een kwestie van halen én brengen. De belangrijkste motivatie voor nieuwe deelnemers zou moeten zijn dat ze er op hun bedrijf ook wat aan hebben en dat ze het kunnen meenemen in de bedrijfsvoering.

Vruchtbare kringloop

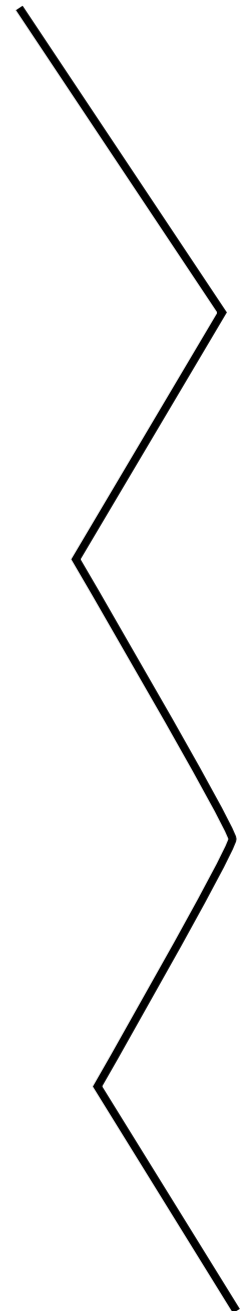

Wat is ervan geleerd?

Een belangrijk leerpunt is dat de deelnemers meer gedeelde belangen hebben met andere partijen dan ze van tevoren dachten. De deelnemers hebben, net zoals het Waterschap Rijn en IJssel en drinkwaterbedrijf Vitens, belang bij schoon water, een goede waterafvoer en water vasthouden. Met samenwerken ontstaan een soort wederkerigheid en gedeelde doelen. Ook is er ruimte om nieuwe thema's op te pakken zoals verdienmodellen, CO₂-vastlegging en waardering voor biodiversiteit.

Vruchtbare kringloop

Colofon

Referentie

Van A naar Biodiversiteit: Op weg naar een natuurinclusieve landbouw. (Rapport / Wageningen Economic Research; No. 2020-043). Wageningen Economic Research.

Smits, M-J., Dawson, A., Dijkshoorn-Dekker, M., Ferwerda-van Zonneveld, R., Michels, R., Migchels, G., Polman, N., Schrijver, R., Sukkel, W., Vogelzang, T., & Kistenkas, F. (2020).

<https://doi.org/10.18174/521302>

Auteurs

Marijke Dijkshoorn-Dekker, Nico Polman, Andrew Dawson, Reina Ferwerda-van Zonneveld, Rolf Michels, Raymond Schrijver, Marie-José Smits.

Fotografie

ANP (p.19 Piroshka van de Wouw) Akkerbouwbedrijf P.H. Mulder (p.16, 17), Martin Woestenburg (p.22, 23), Nationale Beeldbank (p.18), Shutterstock (cover, p.1, 20, 21, 24, 25),

Vormgeving

Wageningen University & Research, Communication Services

Dit onderzoek is uitgevoerd door Wageningen University & Research in opdracht van en gesubsidieerd door het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, in het kader van het kennisbasisprogramma Natuurinclusieve Transitie (projectnummer KB-36-003-006)

© 2021 Wageningen University & Research
Postbus 29703, 2502 LS Den Haag, T 070 335 83 30,
E communications.ssg@wur.nl, www.wur.nl.

